

Πηγή: ΕΗΜΑ - Εφημερίδα Ημέρα 16-04-2006 Σελίδα: 59 Τίτλος: ΤΑΠΕΙΝΟ ΥΦΟΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

ιστορία της λογοτεχνίας

Το ταπεινό ύφος της αφήγησης

Το μνημειώδες έργο του γερμανού ρομανστί και η ελληνική τύχη του

Erich Auerbach

Μίμηση. Η εικόνα της πραγματικότητας στη βίαιη λογοτεχνία

Μετάφραση Χαρίτσης Αντωνίου, Αντί πρόλογος Georga Steiner, Έκδοση Μορφωτικού Ιδρυματός Ελλάδας Τρανζίτς, 2005, σελ. 750, τιμή 35 ευρώ

Του ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΑΒΕΣΑΟΥ

«Το αληθές και το κατασκευασμένο είναι εναλλάξιμα.»

Βίκο

Ως γνωστόν, η σχέση της θεωρίας προς τη λογοτεχνία είναι κατά μέγανον λόγο μια ανομοιογένεια οχθρά επικριταρχίας και ενίοτε τυφλής βίας, η οποία οσείαται όταν η πρώτη εφαρμόζει τις κατηγορίες της μορφής, τις ιστορίας ή του νοήματος πάνω στο αισθησιακό σώμα της δεξιάς. Ο βίαιος της λογοτεχνίας όμως δεν συνεπάγεται και την πλήρη «παράδοση» της, επειδή ένα κείμενο ποτέ δεν σημαίνει μόνον αυτό που λέει.

Στα ίχνη του πραγματικού

Έχοντας κατά νου αυτή τη δύσκολη σχέση μεταξύ θεωρίας και λογοτεχνίας, οφείν να σταθίσει κανείς την απόσταση ή την απόσταση στο μαθηματικό έργο του γερμανού ρομανστί Ερίχ Αουερμπαχ (1892-1957). Επειδή με καθυστέρηση ετών γράφον από την πρώτη έκδοσή του *Μίμησης* (1946), ο Είλιγγος αναγνωρίζει έχει κάθε λόγο να υποδεικνύει ερωτηστικά τη μεταβίβαση του μεγαλόνοτου αυτού βιβλίου για τις μεταμορφώσεις του ρεαλισμού στη βίαιη λογοτεχνία, μεταμορφώσεις με ανάλογη πηγή από τον Α. Αναγνώστη.

Η ιστορία της λογοτεχνίας απεικόνισε της πραγματικότητας στον ευρωπαϊκό πολιτισμό ξεκινάει από τον Λόγιο βιβλίο με μίαν απροσδιόστη και αβεβήλωτη διάκριση, οι όρια της οποίας είτε αλληλοαποκλείονται είτε επικαλύπτονται στη μετέπειτα λογοτεχνία της Δύσης πρόκειται για την αναπαράσταση του απόλυτου πλαστικού ομηρικού ύφους (μύθος) και του αλληγορικού ύφους (ιστορία) της Παλαιάς Διαθήκης. Αν και το ομηρικό ύφος βρίσκεται πέραν του κανόνα χωρισμού των υφολογικών επιπέδων (αφήγηση/απόδειξη) που θα επικρατήσει αργότερα στη ρωμαϊκή αρχαιότητα του Πετρώου και του Τάκτου ή στο ιστορικό δράμα του γαλλικού κλασικισμού (Ρακίνας, Κορνέιλι, ο «εθιμικός και ειρηνικός» ρεαλισμός του διακρίνεται με σαφήνεια από τον «τραγικό» ρεαλισμό της Παι-

λαιάς Διαθήκης, όπου «ο δόξ περιούσι, το υψιλό και το καθεμνένο, δεν παραμένουν μόνο στην πραγματικότερα οδολογία, αλλά δεν μπορούν ούτε κατ' αρχήν να διαχωριστούν». Η λογοτεχνία του όθιμου Μεσαίωνα παρουσιάζει μέσα από το παράδειγμα του Δάντη ως πλήρης ανατροπή του κλασικού κυκερόνιου ύφους γραφής και σφραγίδι προς τη μετέπειτα υφολογική βιβλίο, η οποία επαναδολολογείται στις απαρξές του μοντερνισμού με το ρεαλιστικό μνηστώριμα των Σταντάλ και Μπαλάζ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το επιπρόσθετο (1949), εικαστικό και τελεστικό, κεφάλαιο του έργου, στο οποίο κορυφώνεται ο δύσκολος λογοτεχνικός ρεαλισμός με τα έργα της Γούλφ, του Τζόζ και του Προυστ, την ίδια στιγμή που η ολιστική έννοια της πραγματικότητας τελεί υπό πλήρη «ιδίωση». Η νέα τάξη πραγμάτων, ο «αυτολληγογραφικός» των αλλοιών» στη νεωτερική κοινωνία, οδηγεί «στην υποβίβαση της ελευθερίας (απόδοξ) ενός έργου», στο πλάι πλά «καθάρσιμα των προσημάτων μέσα στη συνείδηση και σε μια παλιμνήση «διαστροφώσεως» του χρόνου, όπου ο συγγραφέας «παίει» να είναι κυρίαρχος των έργων του και διασπάται στην παλινάναστα «προσπαθώντας» σημείων. Το πραγματικό επισβάλει στη λογοτεχνία με τη μορφή του τεχνάου, του καθημερινού, του σημαίου και του ανιωματικού, επιδουίζοντας την αίσθηση της ζωής τόσο σε βάθος όσο και σε ένταση. Ο Αουερμπαχ σημειώνει προς το

τέλος της αφήγησης, το ότι μπορεί κανείς να συγκρίνει τη μέθοδο αυτή των «νεωτερικών συγγραφέων με τη μέθοδο ορισμένων σύγχρονων φιλολόγων» που εγκαταλείπουν τα τελεολογικά σχήματα, μεταδίνοντας την προσοχή τους στα επί μέρους γεγονότα, τα οποία και επεξεργάζονται «χωρίς ιδιωματική προκατάληψη. Η αμολογία του ότι «ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η παρούσα μελέτη» (1) έρχεται να ανατρέψει αδόρυβα την πρωτοβάθμια παρατήρηση του Στάντερ ότι «ο λεβάνθου του Αουερμπαχ μένει αμόλυτος από τον αλταρικό ανιωματικό της ψυχολογίας (...) και τα μεθνεοτοικά λογοπαίγνια του αποδομικού».

Αντιθεωρητική θεωρία

Για τον μεγάλο γερμανό φιλόλογο η θεωρητική προσέγγιση της λογοτεχνίας δεν πρέπει να είναι γενική και να εφαρμόζεται στο συγκεκριμένο κείμενο, αλλά οφείλει να κεντρίσει μέσα από το ίδιο το αντικείμενο, να συσταθεί μέρος του. Εκείνος αυτές της πεποιθήσεως του Αουερμπαχ κατηγορησθέντες ότι εγκατέλειπε τα επιστημονικά ιδεώδη προσοργώντας στον αφηγηματικό λόγο, και συγχρόνως ότι τα όρια μεταξύ αισθητικής εμπειρίας και κριτικής διαδικασίας, βέβαια, ενώ ισχυρίζεται ότι

τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί στην αρχή κάθε κεφαλαίου «είναι παρμένα στην τύχη» και χωρίς σκοπιμότητα, την ίδια στιγμή θεωρεί τη μελέτη του συστηματική, αφού τα βασικά μοτίβα της ιστορίας του ρεαλισμού «πρέπει να αποτυπώνονται στα κείμενα» που επέλεξε και να τεκμηριώνονται από αυτά. Η δεδηλωμένη αντιθεωρητική του πρόθεση (η οποία, σημειωτέον, ενισχύεται και από την πραγματολογική «έλλειψη μιας μεγάλης εθικής βιβλιοθήκης» στην Κοσταντανουπόλη, όπου η *Μίμησης* συγγραφέα κατά την τρίτη 1942-1945) υπονοείται από τον ίδιο τον Αουερμπαχ, όταν παραδέχεται στο *Επιλεγμένα* (1953) ότι αυτό το κατ' εραχί «ευρωπαϊκό» βιβλίο του αναπτύχθηκε μέσα από τις μεθόδους της γερμανικής φιλολογίας και φιλοσοφίας, όπου τα κυρίαρχα ρεύματα είναι ο «ρομαντικός ιστορισμός» και η «φιλοσοφία της ιστορίας» του Χέγκελ. Το αποτέλεσμα αυτής της ασηπής εγγραφής εθνικών μεθοδολογικών στοιχείων σε έναν συγγραφέα που επικαλείται τον διεθνήισμό του «πνεύματος» είναι η «βίαιη», κατά τον Σπίτερ, κατασκευή μιας θεωρητικής ενότητας που αποτυπώνεται στον ιστοριοφιλοσοφικό όρο «βίαιη λογοτεχνία».

Είναι προφανές ότι ο Αουερμπαχ ταλαντεύεται, στην εργασία του, μεταξύ υφολογικών και σήμερα δεν έχει απομαρθεί επαρκώς από τους θεωρητικούς της λογοτεχνίας.

Στατιστολόγος και ορολογία

Είναι γνωστό ότι ο Αουερμπαχ έλαβε υπ' όψιν τα σχόλια των επικριτών του (οικονομολογικών, φρομμυδικών, ποιητικών, ιστορικών), πράγμα που τον οδήγησε να καταγράψει στον Πρόλογο του *Μίμησης* τα μεθοδολογικά όρια του τεχνολογικού του. Ο στατιστολόγος του είναι μια εφαρμογή του μέγανου ιστορικού του ευρωπαϊκού πολιτισμού Βίκο, του οποίου το βασικό έργο *Scienza Nuova* (1744) μεταφράστηκε το 1924 στα γερμανικά. Μέσα από τη μελέτη της *Νέας Επιστήμης*, της φιλολογίας, ο Αουερμπαχ αναπτύσσει μια ερμηνευτική οπτική που τον εμποδίζει να απεικονίσει ανεπιτυχώς σε μετριοπαθείς κατηγορίες. Γνωρίζοντας την περσόνη της αυθεντικής γνώσης, μετέπειτα στο *Μίμησης* ένα «απεικονιστικό» υφολογικό (επιστημολογικό) της λογοτεχνίας ιστορίας, που αφήνει πίσω του κάθε μορφή σχολαστικότητας και επιτήδειας, ακόμη και όταν αναφέρεται σε υψιλό θέματα. Είναι, όταν ο Αουερμπαχ προσηγορεύεται το ταπεινό ύφος του Δάντη, το αδύνατο διηλοδύ ενδιαφέρον του για την επίσημη ιστορία και τα πόθη του ανθρώπου, καταθέτει ανάμεσα και μια ορολογία για τη βίαιη του συγγραφέα τεχνολογία και υφολογική πρότυπη. Παίεται από τον περιγραφή.

dionysos@panteion.gr

Ο κ. Διονύσιος Καβесаού είναι επικεφαλής καθηγητής Φιλολογίας και Αισθητικής των Μέσων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.